

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ІЛЬІНА ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

УДК 338.24:330.322:631.11(043.3)

**УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Мелітополь–2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Луганському національному аграрному університеті, м. Харків, Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор
Кочетков Олексій Васильович,
Луганський національний аграрний університет,
(м. Харків), завідувач кафедри менеджменту,
статистики та економічного аналізу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Охріменко Ігор Віталійович,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
Київської регіональної спілки споживчої кооперації,
проректор з навчальної роботи

кандидат економічних наук, доцент
Кукіна Наталя Володимирівна,
Таврійський державний агротехнологічний
університет, доцент кафедри економіки

Захист відбудеться «23» лютого 2018 року о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 18.819.03 у Таврійському державному агротехнологічному університеті за адресою: 72310, Запорізька обл., м. Мелітополь, просп. Б. Хмельницького, 18, корп. 1, ауд. 1.111.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Таврійського державного агротехнологічного університету за адресою: 72310, Запорізька обл., м. Мелітополь, просп. Б. Хмельницького, 18.

Автореферат розісланий «23» січня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.В. Косторной

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах особливого значення набуває результативне управління інвестиційною діяльністю, що є основою подальшого розвитку будь-якої галузі та підприємства будь-якої форми власності, забезпечує можливість зростання довгострокових конкурентних переваг. Водночас, існує проблема нестачі інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки, де аграрні підприємства, як правило, позбавлені можливості задовольнити різноспрямовані інноваційні, диверсифікаційні, агротехнологічні, фінансові інтереси, які складно поєднувати за рахунок тільки власних коштів.

Аграрні підприємства, крім загальних операційних витрат, повинні ефективно трансформувати вільні фінансові ресурси в оновлення й удосконалення базових факторів виробництва. В умовах посилення конкуренції, збільшення рівня відкритості аграрної економіки, зростання вимог до якості продукції переробних підприємств та кінцевого споживача вони вимушені підвищувати фондозабезпеченість і фондоозброєність, у тому числі за рахунок ресурсів зовнішніх інвесторів. Наведене свідчить про актуальність даного дослідження.

В Україні проблеми управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств досліджували такі вчені, як І. О. Бланк, Л. М. Борщ, В. М. Геєць, О. Д. Гудзинський, Т. О. Гуренко, А. Г. Загородній, С. В. Кальченко, М. І. Кісіль, Г. В. Козаченко, О. В. Кочетков, Н. В. Кукіна, І. І. Лукінов, Ю. О. Лупенко, С. А. Нестеренко, М. А. Однорог, І. В. Охріменко, О. О. Пересада, П. Т. Саблук, С. М. Судомир, Н. В. Трусова, В. М. Яценко та ін. З відомих зарубіжних науковців слід назвати таких економістів, як Дж. Бейлі, Дж. М. Кейнс, К. Р. Макконнелла, Б. Твісса, С. Фішера, У. Шарпа, Р. Шмалензі, Й. Шумпетера та ін.

Водночас у ринкових умовах питання обґрунтування теоретичних, методичних та організаційно-прикладних основ управління процесом інвестиційної діяльності аграрних підприємств за невизначеності динамічного зовнішнього середовища залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого дослідження, що й обумовило вибір теми роботи, її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планами науково-дослідної роботи кафедри статистики та економічного аналізу Луганського національного аграрного університету, м. Харків, за темами: «Економічні інтереси учасників агропродуктового ринку» (2009–2011 рр., номер державної реєстрації 0108U006838), у межах якої автором обґрунтовано теоретичні аспекти управління інвестиційною діяльністю підприємств; «Удосконалення системи економічного аналізу, моніторингу та діагностики діяльності аграрних підприємств на ринку сільськогосподарської продукції» (2012–2016 рр., номер державної реєстрації 0112U004429), у рамках якої зроблено оцінку інвестиційного управління аграрних підприємств та розроблені напрями підвищення ефективності управління їх інвестиційною діяльністю.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо ефективного управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств.

Згідно з визначеною метою поставлені та вирішені такі задачі:

- уточнити визначення категорії «інвестиції в аграрні підприємства» на умовах сталого розвитку сільського господарства;
- розробити класифікацію критеріїв інвестиційного вибору для регіону та аграрних підприємств для отримання додаткового доходу від виробництва екологічно чистої продукції;
- обґрунтувати набір чинників інвестиційної привабливості, враховуючи особливості аграрних підприємств та інфляційні процеси;
- розробити методичний інструментарій сценарного моделювання системи впливу факторів на підвищення розміру інвестицій за допомогою побудови когнітивної карти інвестиційного потенціалу аграрного підприємства;
- обґрунтувати сукупний інтегральний показник оцінки ефективності управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств, який враховує вплив різноспрямованих чинників на результат управління інвестиційною діяльністю;
- опрацювати методичний підхід до визначення інвестиційного потенціалу аграрних підприємств за допомогою виробничої функції Кобба-Дугласа;
- здійснити оцінку управління інвестиційним потенціалом аграрних підприємств на засадах кооперації шляхом пайового інвестування;
- розробити методичний підхід до оптимумів кооперації аграрних підприємств, які визначають ефективні параметри членства кооперативу на принципах «мінімізації» та «максимізації»;
- запропонувати методичний підхід до удосконалення інвестиційного портфеля аграрного підприємства для формування ефективної стратегії на засадах системної моделі.

Об'єктом дослідження визначено процес управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і прикладних аспектів ефективного управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств на інноваційних засадах. Поглиблені дослідження здійснено на матеріалах аграрних підприємств Запорізької області.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення інвестиційної активності, базові положення теорії управління, наукові праці вітчизняних і закордонних учених; законодавчі та нормативно-правові акти України.

Для виконання завдань дослідження використано комплекс економічних методів і прийомів пізнання: *абстрактно-логічний* – для формування власних визначень основних економічних явищ (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3), *монографічний* – для узагальнення понятійного апарату та проблем розвитку інвестиційної діяльності (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3), *аналізу і синтезу* – для аналізу особливостей стану і динаміки системи управління інвестиційною діяльністю (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3), *системного підходу* – для формування концепції управління інвестиційною діяльністю (підрозділ 3.1), *економіко-статистичний* – для дослідження факторів впливу на ефективність управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3), *графічний* – для підвищення наочності сприйняття інформації (розділи 1, 2, 3), *економіко-математичного моделювання* – для дослідження оптимумів кооперації,

дослідження економічних параметрів виробничих портфелів, моделювання інвестиційних процесів (підрозділи 3.2, 3.3).

Обробка матеріалів дослідження здійснювалася з використанням сучасних інформаційних технологій та профільного програмного забезпечення.

Інформаційною базою дослідження слугували Закони України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, галузеві дослідження Міністерства аграрної політики та продовольства України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, монографії та інші публікації вітчизняних і зарубіжних учених, результати особистих досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. У результаті розв'язання поставлених завдань отримано результати, що характеризуються науковою новизною:

удосконалено:

- визначення інвестиції в аграрні підприємства, яке на відміну від існуючих, інтерпретується як вкладення власних та залучених коштів для поліпшення родючості ґрунтів і підвищення технологічного розвитку аграрного виробництва на користь отримання максимального прибутку в майбутньому з використанням економічного, соціального, екологічного ефекту на умовах сталого розвитку сільського господарства, що дозволяє більш пропорційно враховувати фактори мультиплікативного ефекту (С. 6);

- алгоритм розрахунку сукупного інтегрального показника ефективності управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств, який на відміну від існуючих, враховує інтегральні показники розміру підприємства, інтенсивності виробництва та інвестиційної привабливості, що дає можливість визначати факторний вплив різноспрямованих чинників на результат управління їх інвестиційною діяльністю (С. 8-9);

- концептуальний підхід до моделювання організації інвестиційної діяльності аграрних підприємств, який на відміну від існуючих заснований на засадах кооперації шляхом пайового інвестування, що дозволяє забезпечити стартовий рівень самоінвестування, здійснити пропорційний пайовий поділ ризиків і стабілізувати зростання доходності (С. 10);

- методичний підхід до оптимумів (технічний оптимум, оптимум товариства в конкурентному середовищі, оптимум товариства в інтегральній кооперативній системі, оптимум аграрної фірми і оптимум забезпечення надходження максимальних середніх надлишкових коштів) в кооперації для оптимізації розміру капітальних вкладень аграрного підприємства (С. 10);

- методологічні засади формування інвестиційного портфеля аграрного підприємства на основі системної моделі, яка враховує альтернативи виробничого портфеля, його рівень рентабельності та ступінь ризику, що дозволяє обґрунтовано прийняти інвестиційні рішення, сформувані домінуючу інвестиційну стратегію підприємств з використанням кластерного аналізу (С. 10-11);

набули подальшого розвитку:

- методичний підхід до визначення інвестиційного потенціалу аграрних підприємств, що враховує коефіцієнти еластичності валової продукції за розміром площі сільськогосподарських угідь та капітальних інвестицій та дає можливість за

характерною віддачею від масштабу встановити пріоритети процесів інвестування (С. 7-8);

– методичний інструментарій сценарного моделювання системи впливу факторів на підвищення розміру інвестицій із застосуванням когнітивної карти інвестиційного потенціалу з урахуванням чутливості таких параметрів як цільові фактори, фактори-важелі та фактори індикатори, яка на відміну від існуючих демонструє топологію та напрямок впливу факторів інвестиційного потенціалу, що дає можливість моделювати імпульсні процеси на засадах функціонального впливу (С. 9);

– класифікація критеріїв інвестиційного вибору для аграрних підприємств, які на відміну від існуючих враховують окрім цільових, зовнішніх, критеріїв суб'єкта інвестицій, що здійснює проект, критеріїв науково-технічної перспективи, комерційних, виробничих, ринкових, критеріїв регіональних особливостей реалізації проекту ще й екологічні, що дозволяє орієнтувати потенційних інвесторів на отримання додаткового доходу від виробництва екологічно чистої продукції (С. 7);

– організаційно-економічні засади адаптації набору чинників інвестиційної привабливості з урахуванням особливостей аграрних підприємств, які на відміну від існуючих враховують серед інших рівень інфляції, що дозволяє застосовувати у розрахунках не номінальні, а реальні дані при оцінці інвестиційних проектів з метою покращення аналітичного забезпечення інвестиційного аналізу (С. 6-7).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості широкого застосування викладених у роботі науково обґрунтованих положень і пропозицій, які спрямовано на вдосконалення управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств. Результати методичних і практичних розробок, представлених у роботі, можуть бути використані у стратегічному плануванні та при розробці конкретних бізнес-планів аграрних підприємств, а також для вирішення завдань їх модернізації.

Результати дослідження впроваджені у формі практичних рекомендацій управлінню агропромислового розвитку Мелітопольської районної державної адміністрації Запорізької області (довідка № 01-06/500 від 26.12.2016 р.), методичний підхід оптимумів кооперації та оптимізації інвестиційного портфеля у ТОВ «Азов-Хім-Агро» (довідка № 34 від 13.09.2017 р.), ПП «Злак» (довідка № 17 від 06.09.2017 р.), ТОВ «Українській дистрибуційний центр» (акт впровадження № 1156-12 від 14.12.2016 р.), ПАТ «Компанія «Райз» (акт впровадження № 1011-12 від 20.12.2016 р.), ПрАТ «СВФ «Агротон» (довідка № 4/17 від 19.01.2017 р.), ПП СВФ «Агро» (акт впровадження № 5/17 від 20.01.2017 р.).

Ряд положень щодо підвищення інвестиційної привабливості аграрного підприємства в умовах міжнародної конкуренції впроваджено у навчальний процес Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана при викладанні навчальних дисциплін «Інвестиції», «Інвестиційний менеджмент» та «Аналіз господарської діяльності» (довідка № 112 від 01.12.2016 р.), Державного економіко-технічного університету транспорту при викладанні курсів дисциплін «Інвестиції», «Інвестиційний менеджмент» (довідка № 1/26.4-1218 від 30.12.2016 р.), Миколаївського національного аграрного університету при

викладанні дисциплін «Інвестування», «Інвестиційний менеджмент», «Маркетинг» (довідка № 1/15-14 від 23.01.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Інноваційний характер роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних та організаційно-практичних основ інвестиційного забезпечення діяльності аграрних підприємств і в опрацюванні напрямів підвищення ефективності їх функціонування. Зокрема, запропоновано концептуальну структурно-логічну модель управління інвестиційною діяльністю.

Дисертація є результатом самостійного наукового пошуку автора. Основні теоретичні та методологічні положення, пропозиції і практичні рекомендації розроблені особисто дисертантом. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використано лише ті положення та ідеї, що належать особисто здобувачеві.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися і дістали схвалення на 35 науково-практичних конференціях: I міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції в розвитку маркетингових, фінансових, інформаційних технологій у світовому економічному просторі» (Луганськ, 20–21 травня 2010 р.); II міжнародній науково-практичній конференції «Бізнес та інновації у сучасному світі» (Луганськ, 11–12 квітня 2011 р.); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток країн в умовах глобалізації: технологічні, економічні та екологічні проблеми» (Тернопіль, 15–16 березня 2012 р.); міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Новітні технології вирощування сільськогосподарських культур» (Київ, 6 квітня 2012 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених, аспірантів і студентів «Підвищення конкурентоспроможності виробничого потенціалу сільського господарства в умовах сталого розвитку» (Харків, 4–5 квітня 2012 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Бізнес та інновації у сучасному світі» (Луганськ, 9–10 квітня 2012 р.); международной научно-практической конференции «Интеграция науки и производства – стратегия устойчивого развития АПК России в ВТО» (Волгоград, 30 января – 1 февраля 2013 г.); VI международной научно-практической конференции «Механизм экономико-правового обеспечения национальной безопасности: опыт проблемы, перспективы» (Анапа, 17-18 мая 2013 г.); международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы экономики, менеджмента и финансов в современных условиях» (Усть-Каменогорск, 16 октября 2015 г.); VII міжнародній науково-практичній конференції «Тренди та інновації в сучасній економіці» (Харків, 23–24 квітня 2015 р.); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Модернізація національної системи управління державним розвитком: виклики і перспективи» (Тернопіль, 16-17 грудня 2015 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит в управлінні економічними процесами світової і національної економіки: сучасний стан та перспективи» (Кам'янець-Подільський, 11 грудня 2015 р.); V ювілейній всеукраїнській науково-практичній конференції «Роль науки у підвищенні технологічного рівня і ефективності АПК України» (Тернопіль, 4 грудня 2015 р.); II міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін та сталого економічного розвитку» (Луцьк, 25 листопада

2015 р.); науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасного Економіко-гуманітарного дискурсу в Україні» (Кривий Ріг, 29 квітня 2016 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік» (Львів, 31 березня 2016 р.); VII міжнародній науково-практичній молодіжній конференції «Розвиток України та інших країн в умовах інтеграційних процесів» (Київ, 01 червня 2016 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія практика» (Кам'янець-Подільський, 6-8 жовтня 2016 р.); III міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки» (Полтава, 27 жовтня 2016 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології та інноваційні методи у теорії і практиці сучасного бізнесу» (Полтава, 22-23 листопада 2016 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 35 наукових праць, з них: 4 монографій у співавторстві; 10 статей у наукових фахових виданнях України (у т. ч. 6 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз); 21 тези доповіді на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій, який належить особисто здобувачеві, становить 12,84 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст дисертації викладено на 261 сторінці комп'ютерного тексту і містить 25 рисунків (на 14 сторінках), 36 таблиць (на 22 сторінках), список використаних джерел (170 найменувань на 21 сторінці), 37 додатків (на 41 сторінці).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – «**Теоретичні аспекти управління інвестиційною діяльністю підприємств**» – розглянуто сутність і змістовні характеристики інвестиційної діяльності, узагальнено особливості закордонного досвіду управління інвестиційною діяльністю підприємств, доведено, що управління інвестиціями є фактором ефективного розвитку аграрних підприємств.

Ефективне функціонування аграрних підприємств України безпосередньо залежить від інвестиційної діяльності, яка нерозривно пов'язана з виробничим процесом підприємств. Інвестиціями в аграрні підприємства є вкладення власних і залучених коштів на поліпшення родючості ґрунтів і підвищення технологічного рівня виробництва для отримання економічного, соціального, екологічного ефекту на умовах сталого розвитку сільського господарства. Встановлено взаємозумовленість категорій «інвестиції», «інвестиційне забезпечення», «інвестиційний цикл», «інвестиційний процес» та «інвестиційна діяльність».

З'ясовано, що оборот інвестицій від накопичення і вкладення інвестиційних ресурсів, до відшкодування являє собою інвестиційний цикл, повторення якого трансформується в інвестиційний процес як технологію інвестиційної діяльності. Проведено класифікацію суб'єктів інвестиційної діяльності, проаналізовано нормативно-правові засади регулювання відносин в інвестиційній сфері та

формування інвестиційного клімату, що забезпечується комплексом заходів державного і регіонального рівнів, які впливають на залучення інвестицій.

Доведено, що інвестиційне забезпечення аграрних підприємств базується на управлінні інвестиційною діяльністю, що включає формуючу, концептуальну, регулюючу і коригуючу функції. Управління інвестиційною діяльністю спрямоване на формування інвестиційної стратегії на інноваційних засадах, а управління інвестиційними процесами – на реалізацію стратегічних інвестиційних цілей шляхом виконання тактичних і оперативних управлінських рішень. Запропоновано алгоритм розробки інвестиційної стратегії розвитку аграрних підприємств.

Опрацьовано механізм державного управління інвестиційною діяльністю з інструментами прямого і опосередкованого впливу, вибір яких визначається конкретними економічними умовами. Окреслено принципи управління інвестиційною політикою, основні напрями організації інвестування в аграрній сфері та заходи підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств.

В умовах кризової економіки провідне значення для підприємств аграрного сектору має поліпшення інвестиційного клімату. Відповідно до інвестиційних чинників, що впливають на інвестиційний клімат аграрних підприємств, сформовано низку його структурних елементів, які разом формують синергетичний ефект. Інвестиційний чинник у формалізованому вигляді описується рівнянням

$$IЧ = \sum_{i=1}^n IE_i \cdot K, \quad (1)$$

де $IЧ$ – інвестиційний чинник; IE_i – i -й інвестиційний елемент; K – коефіцієнт інфляції, що враховує зниження вартості грошової маси.

Більшість експертів користується стандартною номенклатурою чинників, що за міжнародною класифікацією формують пакет, так званих, економічних свобод: 1) торгова і податкова політика; 2) роль держави; 3) монетарна політика; 4) іноземні інвестиції; 5) банківська політика; 6) заробітна плата; 7) право власності; 8) регулювання ринку; 9) «сірий» (тіньовий) ринок. Кожен з цих факторів оцінюється за 5-бальною шкалою, що дає змогу застосовувати в розрахунках реальні дані при розгляді інвестиційних проектів. Проте даний перелік чинників в аграрному секторі значною мірою залежить від інфляційних та дефляційних впливів. Тому нами запропоновано враховувати 10-й фактор (рівень інфляції), який є надто важливим в сучасній економіці аграрних підприємств.

Визначено основні критерії інвестиційного вибору для аграрного підприємства, що включають науково-технічної перспективи, комерційні, виробничі, ринкові та регіональні особливості реалізації проекту. Окрім існуючих стандартних критеріїв, запропоновано екологічний критерій, який є основою не лише продовольчої безпеки, але й євроінтеграційних прагнень України.

У другому розділі – «Оцінка інвестиційного управління аграрних підприємств» – здійснено оцінку сучасного стану інвестиційного забезпечення підприємств аграрної сфери економіки, виявлено тенденції та закономірності розвитку інвестиційної діяльності аграрних підприємств, розроблено оцінку

інвестиційної привабливості й ефективності управління аграрними підприємствами.

Аналіз сучасних інвестиційних тенденцій у регіонах України свідчить про значні структурні відмінності у рівнях продуктивності капітальних вкладень, інвестиційної активності аграрних підприємств та наявності внутрішніх резервів фінансування агробізнесу. Встановлено, що підвищення обсягів виробництва продукції потребує збільшення рівня залучення інвестицій в аграрний сектор.

Потенційний вплив інвестиційної динаміки на обсяги виробництва валової продукції описано моделлю виробничої функції. Коефіцієнт детермінації між результативною й факторними ознаками у всій сукупності аграрних підприємств становить 0,59. Найвище значення він має у групі підприємств з обсягом виробництва до 5000 грн/га. Більший вплив фінансування процесу виробництва за період 2011–2015 рр. у I групі (4-х областей з обсягами виробництва на 1 га сільськогосподарських угідь від 0 до 5000 грн/га), ніж у II (15-ти областей – від 5001 до 10000 грн/га) та III (5-х областей – більше 10001 грн/га) групах свідчить про найбільшу залежність параметрів аграрного виробництва від капітальних інвестицій у сучасних умовах ринкової економіки у чотирьох областях України, до яких належать Одеська, Миколаївська, Запорізька та Луганська області.

Функції виробництва аграрної продукції у регіонах, що входять до I групи, представлено у вигляді найпоширенішої виробничої функції в емпіричному аналізі – функції Кобба-Дугласа – з коригуванням на власні види ресурсів. Результати розрахунків виробничої функції залежності обсягу валової продукції (Q) від площі сільськогосподарських угідь (T) і розміру капітальних інвестицій в аграрне виробництво (K) у розрізі областей I-ої групи представимо в табл. 1.

Таблиця 1

Виробнича функція валової продукції та характерна віддача від масштабу аграрних господарств регіонів України

Регіон	Виробнича функція	Характерна віддача від масштабу
Одеська область	$Q = 47,345 \cdot T^{0,804} \cdot K^{-0,135}$	0,67 – спадна віддача
Миколаївська область	$Q = 1,666 \cdot T^{1,046} \cdot K^{0,102}$	1,15 – зростаюча віддача
Запорізька область	$Q = 5,144 \cdot T^{0,731} \cdot K^{-0,269}$	1,00 – постійна віддача
Луганська область	$Q = 18,481 \cdot T^{0,742} \cdot K^{0,025}$	0,77 – спадна віддача

Підсумкові показники дослідження переконливо свідчать, що найменш ефективне виробництво аграрної продукції в підприємствах Одеської області, що доводить найнижчий показник віддачі від масштабів виробництва та від’ємний показник еластичності капітальних інвестицій, який становить -0,135.

Зростаюча віддача від масштабів спостерігається лише у господарствах Миколаївської області, де спостерігаємо зростання обсягів аграрного виробництва на 1,15 % при підвищенні рівня ресурсного забезпечення на 1 %, з яких 1,05% приросту отримано за рахунок розміру площі сільськогосподарських угідь, і лише 0,1 % – за рахунок підвищення капітальних інвестицій. Отже, коефіцієнт еластичності розміру капітальних інвестицій у даному регіоні демонструє низькоефективне використання капітальних вкладень.

Найбільший потенціал для ефективного використання капітальних вкладень мають господарства Запорізької області. Вони забезпечують найвищу віддачу від

інвестованої в аграрний бізнес гривні порівняно з господарствами інших регіонів. Саме господарства Запорізької області представляють інтерес для поглибленого дослідження процесів управління інвестиційною діяльністю в аграрних підприємствах та обґрунтування методичних підходів до оцінки її ефективності.

Аналіз ефективності інвестиційної діяльності аграрних підприємств Запорізької області за останні п'ять років свідчить про позитивно зростаючу тенденцію (табл. 2).

Таблиця 2

**Ефективність інвестиційної діяльності
аграрних підприємств Запорізької області**

Показники	Роки					Відхилення 2015 р. від 2011 р., %
	2011	2012	2013	2014	2015	
Обсяг інвестицій в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь	100	82,1	83,0	124,6	201,2	+101,2
Рівень рентабельності виробництва	100	56,2	72,8	208,7	232,1	+132,1
Інтегральний показник розміру підприємства	100	120,7	103,8	115,1	179,8	+79,8
Інтегральний показник інтенсивності виробництва	100	67,2	135,7	92,3	103,1	+3,1
Розмір валового доходу підприємства	100	81,1	134,4	96,6	109,3	+9,3
Інтегральний показник інвестиційної привабливості	100	94,2	95,7	121,1	119,9	+19,9
Сукупний інтегральний показник	100	77,8	101,8	126,4	162,5	+62,5

Так, у 2015 р. її рівень наблизився до розміру галузі з високим рівнем інвестиційної привабливості (0,386 при 0,4). Зростання сукупного інтегрального показника ефективності інвестиційної діяльності становило 62,5 %, що є результатом удосконалення рівня господарювання, а саме поступового застосування наукових принципів формування і зміцнення матеріально-технічної бази, розробки та впровадження нових підходів до використання ресурсів та утримання ринкової ніші, ефекту масштабу виробництва на засадах раціонального ресурсного забезпечення аграрного бізнесу.

Запропонований методичний підхід дозволяє визначати найбільш вагомі структурні елементи ефективності інвестиційної діяльності, що характеризують стан фінансової, екологічної та продуктової складової інвестиційного клімату.

У третьому розділі – **«Шляхи підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю в аграрних підприємствах»** – визначено напрями удосконалення інвестиційного управління аграрних підприємств на засадах моделювання, розкрито механізми реалізації інвестиційних можливостей аграрних підприємств, запропоновано перспективні домінуючі інвестиційні стратегії формування виробничих портфелів аграрних підприємств.

Доведено, що інвестиційна самоорганізація аграрних підприємств потребує активації цільових факторів через дію важелів когнітивної карти інвестиційного потенціалу. Найефективніший результат удосконалення інвестиційного потенціалу забезпечують два сценарії комбінації факторів-важелів системи (кооперація та оптимізація структури активів виробничого портфеля).

Встановлено, що найбільш прийнятною стратегією активізації інвестицій для малого сектору аграрного бізнесу повинно стати пайове інвестування на засадах кооперації. Обґрунтовано, що абсолютні переваги за розміром питомих інвестицій досягаються за варіанта об'єднання аграрних підприємств, при цьому ефективність інтеграції будується на порівнянні оптимумів кооперації. Для вибору правильного оптимуму здійснено співставлення основних мікроекономічних показників діяльності кооперативу (рис. 1).

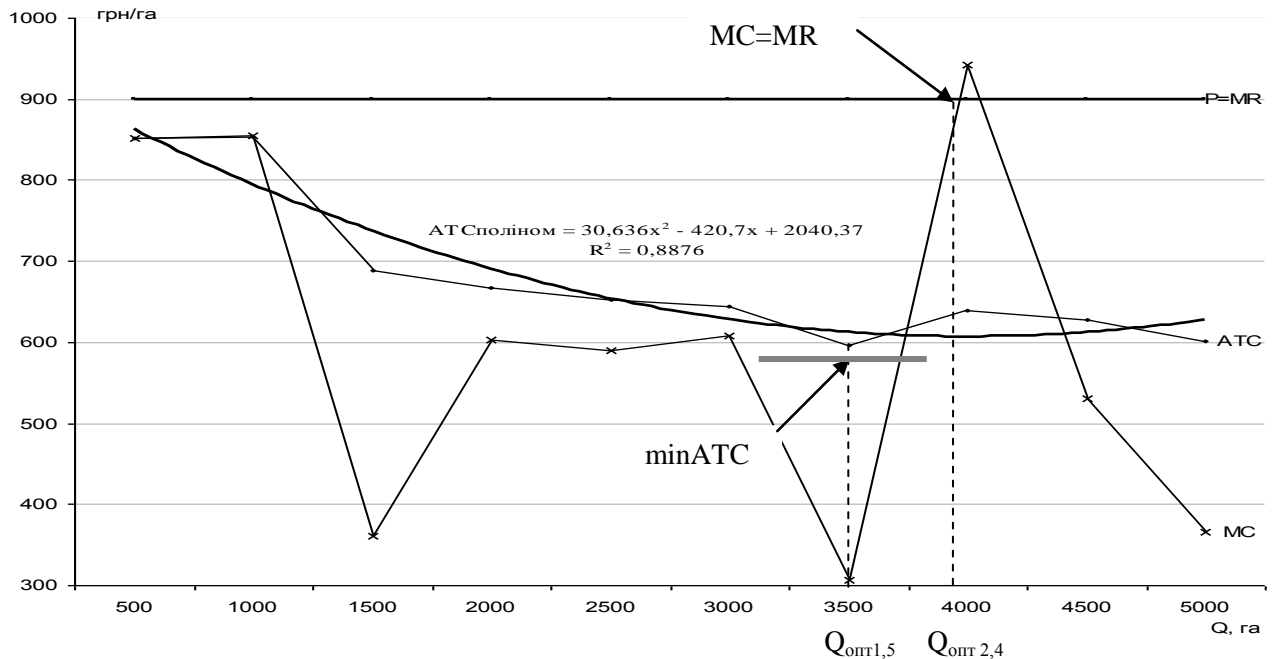

Рис. 1. Мікроекономічна модель визначення кооперативних оптимумів

Графічне відображення виробничих параметрів кооперативу демонструє формування чотирьох оптимумів. За допомогою поліноміальної функції ATC математично доведено отримані результати. З наведених даних видно, що машинно-технологічний кооператив є ефективною організаційною структурою, оскільки його діяльність здатна забезпечити чотири оптимуми з п'ятих існуючих. При цьому оптимуми зосереджені лише у двох альтернативних варіантах параметрів площі ріллі, що свідчить про певну гарантованість отримання синергетичного ефекту від пайового інвестування при об'єднанні капіталів 15-ти (площа ріллі 3500 га), або 17-ти (площа ріллі 4000 га) фермерських господарств Токмацького району.

На основі кластеризації аграрних підприємств за виробничими портфелями встановлено, що на вибір інвестиційного рішення впливає рівень рентабельності капіталу, причому цей вплив нелінійний.

Для побудови моделі відібрано п'ятдесят аграрних підприємств Запорізької області які розбито на 6 кластерів в залежності від обсягів інвестування та стратегічних напрямів. Кластер № 4 (містить підприємства, які не мали засобів для інвестицій до 2014 року та з імовірністю 67 % у подальшому відмовлялися від інвестицій), № 5 та № 6, (містять підприємства, рентабельність активів яких є невисокою, проте здатною до відтворення (7–37%)) частина з яких, за період 2011–2015 рр. функціонувала без інвестицій, а інша – здійснювала інвестиції за визначеними стратегічними напрямками.

Використання домінуючих інвестиційних стратегій у виробничому портфелі аграрних підприємств забезпечить приріст інвестицій у майбутньому й активізує зацікавленість інвесторів до підвищення рентабельності капіталу. Такими домінуючими стратегіями є: для підприємств кластеру № 4 – інвестиції у зміну структури виробничого портфеля; для підприємств кластеру № 5 – інвестиції у підвищення ефективності низькорентабельних активів, для підприємств кластеру № 6 – інвестиції у високорентабельні активи.

Для розрахунку сукупної дохідності активів виробничих портфелів та порівняння її з галузевою ставкою рівноваги дохідності сільськогосподарських активів використано алгоритм «теорії портфеля». Доведено, що фактична дохідність виробничого портфеля може відрізнятися від рівня рівноваги. Чим більше фактичний рівень дохідності перевищує рівень рівноваги, тим привабливіший для інвестора (аграрного товаровиробника) даний виробничий портфель (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняння економічних параметрів виробничих портфелів аграрних підприємств Запорізької області різних кластерів після використання домінуючої інвестиційної стратегії (фрагмент)

Показники	ТОВ «Запорізький» (кластер № 4)	ТОВ «Росток» (кластер № 5)	ТОВ «Ольвія» (кластер № 6)
Період після застосування домінуючої інвестиційної стратегії (2012-2015 рр.)			
Середньозважений рівень рентабельності виробничого портфеля, % (μ')	12,184	15,099	26,458
Коефіцієнт Бета (β_i)	0,1106	0,2277	0,2291
Межа галузевої дохідності, % (μ_i)	12,397	14,936	14,968
Інвестиційна привабливість виробничого портфеля ($\mu' \geq \mu_i$)	(=)+	+	+

Приведені дані свідчать, що за період без використання інвестиційних стратегій наявні виробничі портфелі ТОВ «Запорізьке» та ТОВ «Росток» були неефективні та ризикові для інвесторів. Лише у ТОВ «Ольвія» дохідність виробничого портфеля була за межею галузевої дохідності, а отже й інвестиційно привабливою. Проте застосування домінуючих стратегій (період 2012–2015 рр.) зумовило зростання середнього рівня рентабельності усіх трьох виробничих портфелів від 5 до 20 в.п., що, водночас, знизило коефіцієнт Бета та межу галузевої дохідності. Ефект від застосування інвестиційних стратегій – удосконалення виробничих портфелів аграрних підприємств усіх кластерів в аспекті їх інвестиційної привабливості.

ВИСНОВКИ

На засадах теоретичних узагальнень, методологічних обґрунтувань, практичних розробок, пропозицій та рекомендацій щодо розв'язання проблеми управління інвестуванням аграрних підприємств для підвищення їхньої конкурентоспроможності зроблено нижче зазначені висновки.

1. В роботі удосконалено поняття «інвестиції в аграрні підприємства», під яким розуміємо вкладення власних та залучених коштів для поліпшення родючості ґрунтів і підвищення технологічного розвитку аграрного виробництва на користь отримання максимального прибутку в майбутньому з використанням економічного, соціального, екологічного ефекту на засадах сталого розвитку сільського господарства. Наведена дефініція конкретизує мету об'єкта та суб'єкта інвестування, характеризується повнотою оцінки ефективності й дає змогу враховувати більш пропорційно складники мультиплікаційного ефекту.

2. У проведеному дослідженні класифікаційних критеріїв, що впливають на управління інвестиційного вибору для регіону й аграрних підприємств, основними з них визначено цільові, зовнішні, критерії суб'єктів інвестицій, які здійснюють проект, критерії науково-технічних перспектив, а також комерційні, виробничі, ринкові та регіональних особливостей реалізації проекту. Галузеві та регіональні особливості об'єктів інвестиційного вибору дали переконливі підстави запропонувати екологічні критерії, що дає можливість орієнтувати потенційних інвесторів на отримання додаткового доходу від виробництва екологічно чистої продукції.

3. Для підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю адаптовано набір чинників інвестиційної привабливості відповідно до особливостей аграрних підприємств. Серед їхньої сукупності виділено торгівлю і податкову політику, роль держави, монетарну політику, іноземні інвестиції, банківську політику, заробітну плату, право власності, регулювання ринку, сірий (тіньовий) ринок. Запропоновано додатковий чинник, характерний для аграрних підприємств, а саме – рівень інфляції. Це дозволить застосовувати у розрахунках не номінальні, а реальні дані вартості при оцінюванні інвестиційних проектів з метою покращення аналітичного забезпечення інвестиційного аналізу.

4. Інвестиційне управління аграрних підприємств потребує активації цільових факторів через дію важелів когнітивної карти інвестиційного потенціалу. Встановлено, що саме площа сільськогосподарських угідь, вартість активів та частка витрат на виробництво продукції тваринництва у структурі витрат є важелями системи, що мають керовану дію на покращення цільових параметрів – ризику й рівня рентабельності виробництва. Найефективніший результат удосконалення інвестиційного потенціалу забезпечують два сценарії комбінації факторів-важелів системи (кооперація та оптимізація структури активів виробничого портфеля). Кожний окремий напрям удосконалення інвестиційного потенціалу здатний забезпечити підвищення рівня рентабельності виробництва на фоні зниження ступеня ризику.

5. Розрахунок сукупного інтегрального показника оцінки ефективності управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств, що ґрунтується на складових показниках (розмір підприємства, інтенсивність виробництва, інвестиційна привабливість), дає можливість визначати факторний вплив різноспрямованих чинників на результат їхньої інвестиційної діяльності. Застосування запропонованого методичного підходу дозволяє визначати найбільш виважені структурні елементи системи інвестиційної привабливості, що характеризують стан фінансової, екологічної та продуктової складової інвестиційного клімату.

6. Використання виробничої функції Кобба-Дугласа з коригуванням власних видів ресурсів дало змогу визначити суттєву віддачу від масштабу виробництва. Найвищий коефіцієнт еластичності капітальних інвестицій, що забезпечує 0,27% приросту валової продукції за підвищення величини капітальних інвестицій на 1%, мають господарства Запорізької області. Характеризуючи постійну віддачу від масштабів виробництва, він демонструє значний економічний та технологічний потенціал використання землі і капітальних вкладень.

7. Встановлено, що найбільш прийнятною стратегією активізації інвестицій для господарств аграрного бізнесу повинно стати пайове інвестування за умов кооперації. Воно усуває інвестиційний дефіцит, знижує фінансові ризики й удосконалює інвестиційну самоорганізацію за рахунок забезпечення резерву безпечності проекту в межах від 29 до 48 % та зменшення обсягу капітальних вкладень на 30,6 %, порівняно з умовами самофінансування окремим аграрним підприємством того самого проекту.

8. Обґрунтовано, що абсолютні переваги за розміром питомих інвестицій досягаються за умови об'єднання аграрних підприємств. За цих умов ефективність інтеграції ґрунтується на порівнянні оптимумів кооперації (технічний оптимум, оптимум товариства в конкурентному середовищі, оптимум товариства в інтегральній кооперативній системі, оптимум аграрної фірми і оптимум забезпечення надходження максимальних середніх надлишкових коштів), які визначають найкращі альтернативи інвестування проектів і дають можливість порівняти й обрати найефективніший варіант досягнення синергетичного ефекту.

9. На основі кластеризації аграрних підприємств за виробничими портфелями встановлено, що на вибір інвестиційного рішення впливає рівень рентабельності капіталу, причому цей вплив нелінійний і відображається квадратичною функцією. До певної межі рентабельності портфелів підприємства не здатні до інвестування внаслідок відсутності засобів (кластер № 1). Після досягнення високого рівня рентабельності портфеля підприємства не бажають інвестувати внаслідок високої поточної дохідності аграрного бізнесу (кластери № 2 і 3). Визначено наступні домінуючі інвестиційні стратегії: інвестиції у зміну структури виробничого портфеля, інвестиції у підвищення ефективності низькорентабельних активів та інвестиції у високорентабельні активи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Ильина Е. В. Стабилизация инвестиционных процессов в АПК Украины как фактор обеспечения экономической безопасности. Механизм экономико-правового обеспечения национальной безопасности: опыт проблемы, перспективы : кол. монография ; под. общ. ред. Гапоненко В. Ф., Петрова И. В., Середы А. А., Чапли В. В. – Краснодар, 2011. 511 с. (23,82 п. л., личный вклад – разработаны стабилизационные меры инвестиционных процессов в аграрных предприятиях, 0,65 п. л.).

2. Ільїна О. В., Ільїн В. Ю. Фактори та механізми підвищення конкурентоспроможності підприємств. Конкурентоспроможність підприємств в

умовах ринкової економіки: у 3-х томах: Т. 2: Теоретико-методологічні основи конкурентоспроможності : монографія ; за заг. ред. В. С. Ніценка, О. В. Захарченка, М. А. Зайця. – Одеса : ВМВ, 2015. 174 с. (10,87 д. а., особистий внесок – розглянуто внутрішні та зовнішні фактори інвестування для підвищення конкурентоспроможності підприємств, 3,68 д. а.).

3. Ільїна О. В. Удосконалення системи інвестування інноваційного розвитку підприємств. Управління та адміністрування в національній економіці: інформаційно-аналітичний аспект : кол. монографія ; під заг. ред. д.е.н., проф. Комеліної О. В. – Полтава : ФОП Пусан А. Ф., 2016. 280 с. (17,52 д. а., особистий внесок – удосконалено систему інвестування інноваційного розвитку аграрних підприємств, 0,56 д. а.).

4. Ільїна О. В., Ільїн В. Ю., Коцупатрий М. М. Інвестиції як фактор переходу до інноваційного конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств. Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств: монографія. – Северодонецьк: Вид-во «Ноулідж» (Северодонецьке відділення). 2016. 366 с. (22,87 д. а., особистий внесок – удосконалено економічну оцінку конкурентоспроможності аграрних підприємств, 0,54 д. а.).

Статті у наукових фахових виданнях

5. Ільїна О. В. Перспективні напрямки діяльності підприємств регіону по залученню інвестицій. Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. праць. Сер. Економічні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2010. № 3 (7). С. 185–190. (0,49 д. а.).

6. Ільїна О. В. Проблеми інвестування аграрного комплексу України. Науковий вісник Луганського національного аграрного університету. Сер. Економічні науки. 2011. № 26. С. 107–113. (0,37 д. а.).

7. Ільїна О. В. Сучасні аспекти розвитку інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Управління розвитком : зб. наук. робіт Харківського нац. екон. ун-ту. 2011. № 5 (102). С. 93–95. (0,25 д. а.).

8. Ільїна О. В. Розвиток інвестиційного потенціалу підприємств АПК. Економічний вісник Донбасу. 2012. № 2 (28). С. 56–59. (0,46 д. а.).

Публікації у виданнях іноземних держав та у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз

9. Ільїна О. В., Ільїн В. Ю. Вплив глобалізації на ефективність землекористування аграрних підприємств. Часопис економічних реформ. 2014. № 2 (14). С. 68–77. (0,62 д. а., особистий внесок – наведено порівняльну інвестиційну структуру сільськогосподарських угідь України, 0,24 д. а.).

10. Ільїна О. В. Використання виробничого потенціалу та конкурентоспроможність підприємства. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації: міжнар. зб. наук. праць. Вип. 3. (м. Луцьк) / відпов. ред. Н. В. Семеншена. Тернопіль: Крок, 2014. С. 243–246. (0,18 д. а.).

11. Ільїна О. В. Інноваційно-інвестиційний розвиток аграрних підприємств України в умовах глобалізації. Часопис економічних реформ. 2015. № 2 (18). С. 79–84. (0,38 д. а.).

12. Ільїна О. В. Формування системи управління інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2015. Вип. 4 (63). С. 138–143. (0,48 д. а.).

13. Ilna O. V., Ilin V. Y. Foreign experience of public management of investment development for regional enterprises. Економічний дискурс: міжнар. зб. наук. праць. Випуск 2. (м. Львів). Тернопіль: Крок, 2016. С. 128–135. (0,75 д. а. – особистий внесок – надана характеристика управління інвестиційним розвитком економіки регіонів, 0,54 д. а.).

14. Ільїна О. В. Інвестиційне забезпечення аграрних підприємств України Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 4 (71). С. 201–207. (0,37 д. а.).

Матеріали науково-практичних конференцій

15. Ильина Е. В. Инвестиционная составляющая в развитии сельскохозяйственных предприятий Украины. Интеграция науки и производства – стратегия устойчивого развития АПК России в ВТО : материалы междунар. науч.-практ. конф., посвящённой 70-летию Победы в Сталинградской битве (Волгоград, 30 янв. – 1 фев. 2013 г.). Волгоград : ФГБОУ ВПО Волгоградский ГАУ, 2013. Т. 2. С. 183–187. (0,20 п. л.).

16. Ильина Е. В., Шевченко М. Н., Цывин О. Ю. Институциональные аспекты развития инвестиционной деятельности в Украине. Механизм экономико-правового обеспечения национальной безопасности: опыт, проблемы, перспективы : материалы междунар. науч.-практ. конф. (Анапа, 17–18 мая 2013 г.) / Коллектив авторов. Краснодар, 2013. С. 343–352. (0,56 п. л., личный вклад – разработана классификация субъектов инвестиционной деятельности, 0,21 п. л.).

17. Ильина Е. В., Ильин В. Ю. Методология определения интегрального маркетингового рейтинга конкурентоспособности аграрных предприятий в условиях глобализации. Материалы 10-й междунар. науч. практ. конф., «Бъдещите изследвания» (София. «Бял ГРАД-БГ» ООД, 17–25 февр. 2014 г.). 2014. Т. 9. Икономики. С. 27–31. (0,25 п. л., личный вклад – разработана оценка определения конкурентоспособности аграрных предприятий с учётом их инвестирования, 0,15 п. л.).

18. Ильина Е. В. Основные аспекты инвестирования аграрных предприятий Украины. Труды международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы экономики, менеджмента и финансов в современных условиях». (Казахстан, Усть-Каменогорск, 16 окт. 2015 г.). Казахстан, Усть-Каменогорск. 2015. С. 246–251. (0,25 п. л.).

19. Ільїна О. В. Розвиток регіонального формування інвестиційної стратегії підприємницьких структур. Сучасні тенденції у розвитку маркетингових, фінансових, інформаційних технологій на світовому економічному просторі: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 20-21 трав. 2010 р.) / відп. ред. Ю. О. Махортов. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2010. С. 11–13. (0,23 д. а.).

20. Ільїна О. В. Шляхи залучення інвестицій у підприємства АПК. Бізнес та інновації у сучасному світі: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 11–12 груд. 2011 р.) / відп. ред. Ю. О. Махортов. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2011. – С. 146–150. (0,25 д. а.).

21. Ільїна О. В. Основні чинники впливу на інвестиційні процеси в аграрних формуваннях. Розвиток країн в умовах глобалізації: технологічні, економічні, соціальні та екологічні проблеми : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., ч. 2 (Тернопіль, 15–16 берез. 2012 р.). Тернопіль : Крок, 2012. С. 55–57. (0,13 д. а.).

22. Ільїна О. В. Управління інвестиційним потенціалом підприємств аграрного сектору економіки України. Бізнес та інновації у сучасному світі : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 9–10 квіт. 2012 р.) / За заг. ред. Н. М. Чеботарьової. Луганськ : ДЗ. ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2012. С. 94–97. (0,24 д. а.).

23. Ільїна О. В., Ільїн В. Ю. Заходи підвищення конкурентоздатності аграрних підприємств на світових ринках. Матеріали II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Управління соціально-економічним розвитком держави, регіону, підприємства»: зб. наук. праць. (Полтава, 1 лист.–1 груд. 2014 р.). Полтава: видавець ФОП Мирон І. А., 2014. С. 183–184. (0,12 д. а.; особистий внесок – виявлено пріоритети інвестиційного розвитку економіки регіональних підприємств у зарубіжних країнах, 0,05 д. а.).

24. Ільїна О. В. Державне регулювання інвестиційної політики аграрних підприємств України: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. «Тренди та інновації в сучасній економіці». Тези доп. Частина 4. (Харків, 23-24 квіт. 2015 р.). Харків : ХНУБА. 2015. С. 36–39. (0,15 д. а.).

25. Ільїна О. В. Інвестиції як фактор переходу до інноваційного розвитку. Модернізація національної системи управління державним розвитком : виклики та перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Тернопіль, 16-17 груд. 2015 р.). Тернопіль: Крок. 2015. С. 137–140. (0,15 д. а.).

26. Ільїна О. В. Зовнішня підтримка політики інвестиційного розвитку аграрних підприємств України. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит в управлінні економічними процесами світової і національної економіки: сучасний стан та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Кам'янець-Подільський, 11 груд. 2015 р.). Тернопіль: Крок. 2015. С. 284–286. (0,14 д. а.).

27. Ільїна О. В. Гармонізація міжнародної інвестиційної політики аграрних підприємств. Роль науки у підвищенні технологічного рівня і ефективності АПК України : матеріали V ювілейної всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 4 груд. 2015 р.). Тернопіль: Крок. 2015. С. 119–122. (0,16 д. а.).

28. Ільїна О. В. Шляхи удосконалення обліку інвестицій сільськогосподарських підприємств в основний капітал. Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін та сталого економічного розвитку: матеріали II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Луцьк, 25 листоп. 2015 р.). Тернопіль: Крок. 2015. С. 126–128. (0,16 д. а.).

29. Ільїна О. В. Організаційно-економічний механізм інтенсифікації інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Збірник матеріалів наук.-практ. інтернет-конф. «Актуальні проблеми сучасного економіко-гуманітарного дискурсу в Україні» (Кривий Ріг, 29 квіт. 2016 р.). Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2016. С. 223–231. (0,16 д. а.).

30. Ільїна О. В. Напрями підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних підприємств. Глобалізаційні процеси в розвитку

національних економік: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 31 берез. 2016 р.). Тернопіль: Крок. Ч. 1. 2016. С. 119–122. (0,15 д. а.).

31. Ільїна О. В. Формування механізму інноваційно-інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Розвиток економіки України та інших країн в умовах інтеграційних процесів : Матеріали сьомої міжнар. наук.-практ. молодіж. конф. (Київ, 01 черв. 2016 р.) / редкол. : Ю. О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. С. 118–121. (0,18 д. а.).

32. Ільїна О. В. Основні шляхи удосконалення державного управління інвестиційним розвитком регіону. Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія практика» (Кам'янець-Подільський, 6-8 жовт. 2016 р.). Кам'янець-Подільський: ПП Машак М. І. 2016. С. 74–75. (0,20 д. а.).

33. Ільїна О. В. Основні складові механізму управління інвестиційною діяльністю. Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки: матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Полтава 27 жовт. 2016 р.). Полтава: ФОП Пусан А. Ф. Ч. 1. 2016. С. 66–68. (0,19 д. а.).

34. Ільїна О. В. Теоретичні аспекти впровадження інвестиційної діяльності підприємств в сучасних умовах: матеріали III МНПК «Інформаційні технології та інноваційні методи у теорії і практиці сучасного бізнесу» (Полтава, 22-23 листоп. 2016 р.). Полтава: ПДАА. 2016. С. 44–46. (0,18 д. а.).

35. Ільїна О. В. Інвестиційна привабливість аграрного підприємства Модернізація національної системи управління державним розвитком : виклики та перспективи: матеріали II міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (Тернопіль, 8-9 груд. 2016 р.). Тернопіль: Крок. Ч. 2. 2016. С. 105–107. (0,12 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Ільїна О. В. Управління інвестиційною діяльністю аграрних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Луганський національний аграрний університет, Харків, 2017.

У дисертації досліджено теоретико-методичні та прикладні основи інвестиційного забезпечення аграрних підприємств. Розглянуто концепції інвестиційного розвитку підприємств аграрної сфери. Запропоновано інтегральний показник оцінки ефективності інвестиційної діяльності аграрних підприємств, що дає можливість визначати факторний вплив різноспрямованих чинників на результат інвестиційної діяльності. Доведено, що інвестиційна самоорганізація аграрних підприємств потребує активації цільових факторів через дію важелів когнітивної карти інвестиційного потенціалу. Встановлено, що найбільш прийнятною стратегією активізації інвестицій для малого сектору аграрного бізнесу повинне стати пайове інвестування за умов кооперації. На основі кластеризації аграрних підприємств за виробничими портфелями удосконалено підхід до вибору інвестиційного рішення. Доведено, що використання домінуючих

інвестиційних стратегій у виробничому портфелі аграрних підприємств зумовлює приріст інвестицій, активізуючи інтерес інвесторів до підвищення рентабельності капіталу. Такими стратегіями визначено: інвестиції у зміну структури виробничого портфеля, інвестиції у підвищення ефективності низькорентабельних активів та інвестиції у високорентабельні активи.

Ключові слова: управління інвестиційною діяльністю, інтегральний показник, інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал, кластеризація, стратегія активізації інвестицій, інвестиційна самоорганізація.

АННОТАЦІЯ

Ильина Е. В. Управление инвестиционной деятельностью аграрных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Луганский национальный аграрный университет, Харьков, 2017.

В диссертации исследованы теоретико-методические и прикладные основы инвестиционного обеспечения аграрных предприятий. Рассмотрены концепции инвестиционного развития предприятий аграрной сферы. На основе систематизации существующих понятий «инвестиции» выведено авторское определение «инвестиции в аграрные предприятия», под которым понимается вложение собственных и привлеченных средств для улучшения плодородия почв и повышения технологического развития аграрного производства в пользу получения максимальной прибыли в будущем с использованием экономического, социального, экологического эффекта на условиях устойчивого развития сельского хозяйства.

Проведена классификация субъектов инвестиционной деятельности аграрных предприятий, среди которой выделены государство, хозяйственные общества и предприятия, финансово-кредитные учреждения частные структуры.

Определены составляющие эффективного управления инвестиционной деятельностью. Предложен алгоритм разработки инвестиционной стратегии развития аграрных предприятий. Доказано, что основным препятствием для инновационного развития аграрных предприятий Украины является недостаток инвестиционных ресурсов. Выделены основные критерии инвестиционного выбора среди которых отмечены критерии научно-технической перспективы, коммерческие, производственные, рыночные, критерии региональных особенностей реализации проекта. Кроме данных стандартных критериев, предложено рассматривать экологический критерий, который является основой не только продовольственной безопасности, но и евроинтеграционных устремлений Украины. Разработана формула для расчета инвестиционного показателя, позволяющая при учёте структурных элементов инвестиционного климата, формировать синергетический эффект. Проведена адаптация набора факторов инвестиционной привлекательности с учетом особенностей аграрных предприятий, который в отличие от существующих учитывает уровень инфляции, что позволяет применять в расчетах не номинальные, а реальные данные при

оценке инвестиционных проектов с целью улучшения аналитического обеспечения инвестиционного анализа.

Рассмотрен мировой опыт управления инвестиционной деятельностью предприятий с целью созданию благоприятного инвестиционного климата на национальном уровне с учётом заключения международных соглашений, направленных на обеспечение дополнительных гарантий либерализации и правовой защиты иностранных инвестиций. Процесс привлечения иностранных инвесторов к участию в аграрных бизнес-проектах является достаточно длительным и сложным, а также обуславливается целым рядом отраслевых и региональных особенностей. В то же время за счет консолидации имеющихся финансовых ресурсов аграрии способны в определенной степени решать собственными силами проблему нехватки инвестиционных средств. Более того, соответствующие интеграционные объединения могут включать в себя как юридических лиц (аграрные предприятия, фермерские хозяйства), так и физических лиц без статуса субъекта предпринимательской деятельности (личные крестьянские хозяйства). Успешный зарубежный опыт развития кредитных союзов доказывает перспективность данного направления решения проблемы инвестиционных средств для отечественных аграриев. В Украине действует малоэффективная система финансово-кредитной поддержки аграрного товаропроизводителя, поскольку кредитное обеспечение аграрных предприятий существенно зависит от суммы средств государственного бюджета, направленных на программу удешевления займов для аграрных предприятий, модернизации производства и повышения их конкурентоспособности.

Предложен интегральный показатель оценки эффективности инвестиционной деятельности аграрных предприятий, который позволяет определять факторное влияние разнонаправленных показателей на результат инвестиционной деятельности. Использован авторский подход к определению наиболее взвешенных структурных элементов системы инвестиционной привлекательности отрасли, определяющие состояние финансовой, экологической и продуктовой составляющей инвестиционного климата. Доказано, что инвестиционная самоорганизация аграрных предприятий требует активации целевых факторов вследствие действия рычагов когнитивной карты инвестиционного потенциала.

Установлено, что именно площадь сельскохозяйственных угодий, стоимость активов и доля затрат на производство продукции животноводства в структуре расходов являются рычагами системы, которые могут влиять на улучшение целевых параметров – риска и уровня рентабельности производства. Установлено, что наиболее приемлемой стратегией активизации инвестиций для малого сектора аграрного бизнеса должно стать доленое инвестирование в условиях кооперации. Оно ликвидирует инвестиционный дефицит, снижает финансовые риски и совершенствует инвестиционную самоорганизацию за счет обеспечения резерва безопасности проекта в пределах от 29% до 48% и уменьшения величины капитальных вложений на 30,6% по сравнению с условиями самофинансирования аграрным предприятием того же проекта. На основе кластеризации аграрных предприятий путём разработки производственных портфелей усовершенствован подход к выбору инвестиционного решения.

Доказано, что использование доминирующих инвестиционных стратегий в производственном портфеле аграрных предприятий обуславливает прирост инвестиций, активизируя интерес инвесторов к повышению рентабельности капитала. Такими стратегиями являются инвестиции в изменение структуры производственного портфеля, инвестиции в повышение эффективности низкорентабельных активов и инвестиции в высокорентабельные активы.

Ключевые слова: управление инвестиционной деятельностью, интегральный показатель, инвестиционная привлекательность, инвестиционный потенциал, кластеризация, стратегия активизации инвестиций, инвестиционная самоорганизация.

ANNOTATION

Irina O. V. Management of investment activity of agrarian enterprises. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Candidate of economic sciences in the specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by economic activity). – Lugansk National Agrarian University, Kharkiv, 2017.

The theoretical, methodological and applied bases of investment support of agrarian enterprises are researched in the dissertation. The concept of investment development of enterprises of agrarian sphere is investigated. The integrated index of estimation of efficiency of the investment activity of agrarian enterprises is offered, which allows to determine the factor influence of multi-directional factors on the result of investment activity. It is proved that the investment self-organization of agrarian enterprises requires the activation of the target factors through the action of leverages of a cognitive map of investment potential. It is found out that the most appropriate strategy for revitalization of the investments for a small agricultural business sector should be a share investment under the conditions of cooperation. An approach to choosing an investment decision has been improved on the basis of the clustering of the agrarian enterprises by production portfolios. It is proved that the use of the dominant investment strategies in the production portfolio of agrarian enterprises leads to an increase in investments, enhancing the investors' interest to increasing of the profitability of capital. These strategies are: investments in changing the structure of the production portfolio, investments in improving the efficiency of low-profitable assets and investments in highly profitable assets.

Key words: investment activity management, integral indicator, investment attractiveness, investment potential, clusterization, strategy of investment activation, investment self-organization.